

Prof. Dr. Szőke Katalin emlékezete

2018. április 05.

„Végül is, mesélte O., mint mindig, ha orosz téma merült fel, (...) az orosz mesék végtelen répája, az orosz mítosz centrális metaforája, illetve hát Tolsztoj és Gogol végtelenjének ügyében is ruszista barátinjához, Szőke Katalinhoz fordult” (Tolnai Ottó: A répa. Nádler-képek mentén)

A tavasz első fényes, meleg napján, Húsvét után kaptuk a fájdalmas hírt, hogy Mesterünk, kollégánk és barátunk, Prof. Dr. Szőke Katalin nagy lelkerővel viselt hosszú betegség után 2018. április 3-án, életének 69. esztendejében elhunyt.

Ahogy utolsó napjaiban, óráiban vele lévő barátai, Erdélyi Ágnes, Könczöl Sándor, Baka Tünde, Utasi Ágnes, Kalafatics Zsuzsa is beszámoltak róla, és mi, kollégái, barátai és

tanítványai itt Szegeden is tapasztaltuk, Szőke Katalin (nekünk: Kati) az utolsó pillanatig dacolt a betegséggel. Halála azért is ért sokakat váratlanul és döbbenett meg annyira, mert Kati mindvégig tanított, fordított, tanulmányt írt, konferenciára készült, javította a hallgatói írásait, feladatokat adott, célokat tűzött ki, terveket szőtt. Elképesztően erős akarattal, kivételes felelősségérzettel, minden idegszálával és erejével a feladataira, a munkájára, a tanítványaira koncentrált.

Szőke Katalin a hazai és az egyetemes ruszisztika egyik legkiemelkedőbb képviselője volt, kitűnő műfordító, a XIX. és XX. századforduló orosz irodalmának, kultúrtörténetének, a szimbolizmusnak és a mai orosz prózának egyik legavatottabb szakértője. Az orosz nyelvű ruszisztikán belül is úttörőnek számítottak azok a hetvenes évek második felében és a nyolcvanas évek elején kezdett kutatásai, melyek Andrej Belijjal és Alekszej Remizovval foglalkoztak, és megalapozták nemzetközi hírnevét. Irodalomelméleti gondolkodására nagy hatással volt Mihail Bahtyin munkássága, de emellett természetesen alaposan ismerte az orosz elméleti és filozófiai tradíciót. Különösen sokat lehetett tanulni tőle az orosz vallásfilozófia nagy alakjairól, Szolovjovról, Bergyajevről, Sesztovról. Igen jelentősek voltak továbbá az orosz ornamentális próza és a XX. századi orosz irodalom területén végzett, rendkívül szerteágazó, sokféle regiszttert és poétikát leíró és értelmező vizsgálódásai. Baka István költészetének „orosz kódjait”, az „oroszvers” sajátos bakai műfaját Szőke Katalin tanulmányai tárták föl és értelmezték elsőként, mely tanulmányok nemcsak a hazai Baka-kutatások számára bizonyultak meghatározónak, de jelentős nemzetközi visszhangot is kiváltottak. Szőke Katalin tudományos teljesítménye ismertté tette őt más bölcsészdiszciplínák képviselőinek körében is; fordításai, írásai pedig nagy elismerést vívtak ki a kortárs magyar irodalomban. Szinte felmérhetetlenül gazdag és magas színvonalú műfordítói munkásságáért 2006-ban Pro Literatura díjjal tüntették ki.

Tudományos munkája mellett Szőke Katalin kiváló tanár is volt. Tanári pályafutását 1973-ban a pécsi Széchenyi Gimnáziumban kezdte, és mindig szívesen emlékezett az ott eltöltött évekre, az általa szervezett színjátszókörre. Jó érzéssel ismerte fel a tehetséget, ösztönözte, bátorította jó képességű hallgatóit, és minden módon támogatta szakmai előremenetelüket. Maximálisan tiszteletben tartotta az eltérő megközelítéseket, a gondolkodás szabadságát, nagyon sokra becsülte az igényességet, a kemény munkát, az emberséget, a jóindulatot, a nagyvonalúságot, a humorérzéklet, a morális tartást, és mindebben példát mutatott tanítványainak. Éles szemű kritikus volt, és kritikus gondolkodásra nevelt. Vezetése alatt 6 doktorandusz védte meg disszertációját, öten az SZTE Bölcsészettudományi Karán, egy hallgató pedig az ELTÉ-n. Az orosz nyelvoktatásban elért sikereiért 1997-ben a moszkvai Puskin Intézet emlékérmét vehette át. Meghívott előadó volt a Moszkvai Állami Egyetemen, a brnói Masaryk Egyetemen, a krakkói Jagello Egyetemen és a Göttingeni Egyetemen. 1994-től az ELTE meghívott előadójaként is dolgozott, 2014. szeptemberétől pedig az SZTE Irodalomtudományi Doktori Iskolájának vezetését látta el. Alapítója és szakmai vezetője volt a Szláv Intézet cseh szakirányának.

Szőke Katalin 1950-ben született Dunapatajon, a budapesti Móricz Zsigmond Gimnázium ének-zene tagozatán érettségizett. 1973-ban végzett a JATE Bölcsészettudományi Karán magyar-orosz szakon, és 1975-ben kezdte meg oktatói és kutatói pályáját a szegedi egyetem Szláv Filológiai Intézetében. 1977-ben védte meg A nyugat és kelet problémája Andrej Belij Az ezüstgalamb című regényében c. bölcsészdoktori értekezését, 1993-ban pedig kandidátusi disszertációját Az önéletrajziság A. Remizov prózájában címmel. 2013-ban akadémiai doktori fokozatot szerzett A szimbolizmus túlhaladása? című értekezésével.

Két könyve jelent meg: Álommúzeum (Írások a XX. századi orosz irodalomról), Gondolat Kiadó, Bp. 2003., valamint orosz nyelven a Судьба без судьбы. Проблемы поэтики Алексея Ремизова (Sorstalan sors. Alekszej Remizov poétikája) ELTE BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, Bp. 2006.

Szőke Katalin nehezen betölthető űrt hagyott maga után, és előttünk a feladat, hogy méltóak legyünk szellemi örökségéhez, ahhoz a kivételesen erős intellektushoz és hatalmas tudáshoz, mely ott fénylik írásaiban. E rövid gyászközleményt egy másik általa kedvelt költő versével zárjuk, fonja körbe puhán, olvassza magába gyengéden a költészet egy nagy irodalmár emlékezetét:

„Melengető az erdő esti árnya, / az alkonyat meleg vizekre száll. / Zuhanj a lombba, ernyős zöld homályba - / ott álmod rád talál. // S ha jó a reggel harmatos-fehéren, / szárnyad kitárva röppenj föl, ne várj, / és olvadj szét a tiszta ég vizében - / honodba, lélek, visszaszállj!” (Ivan Bunyin: Éji menedék. Baka István fordítása)

Prof. Dr. Szőke Katalint az SZTE és a Bölcsészettudományi Kar saját halottjának tekinti. Búcsúztatásáról rövidesen hírt adunk.

Mikola Gyöngyi
Szláv Intézet